

K A R E L R I C H T E R

**POSLEDNÍCH
100
DNÍ**

POZORUHODNÉ UDÁLOSTI KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V EVROPĚ

K A R E L R I C H T E R

POSLEDNÍCH
100
DVA

K A R E L R I C H T E R

**POSLEDNÍCH
100
DNŮ**

**POZORUHODNÉ
UDÁLOSTI KONCE
DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY
V EVROPĚ**

**NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA**

Autor srdečně děkuje dr. Miloslavu Martínkovi za cenné rady, citlivé redakční úpravy textu a pomoc při výběru fotografické přílohy, jimiž přispěl ke konečné podobě této knihy.

Copyright © Karel Richter, 2018

Cover © Lukáš Tuma, 2018

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2018

ISBN 978-80-7557-098-7 (print)

ISBN 978-80-7557-497-8 (ePub)

ISBN 978-80-7557-498-5 (mobi)

ISBN 978-80-7557-499-2 (pdf)

OBSAH

Předchozí události	9
Den první.....	30
Den druhý.....	39
Den třetí	42
Den čtvrtý.....	45
Den pátý	47
Den šestý	51
Den sedmý	52
Den osmý	60
Den devatý.....	62
Den desátý	66
Den jedenáctý	67
Den dvanáctý.....	73
Den třináctý	75
Den čtrnáctý.....	77
Den patnáctý	81
Den šestnáctý	85
Den sedmnáctý.....	91
Den osmnáctý.....	93
Den devatenáctý.....	97
Den dvacátý	99
Den jedenadvacátý	101
Den dvaadvacátý	103
Den třiaadvacátý.....	104
Den čtyřiaadvacátý	105
Den pětadvacátý.....	106
Den šestadvacátý	107
Den sedmadvacátý	112
Den osmadvacátý	114

Den devěťadvacátý	116
Den třicátý	117
Den jedenatřicátý	118
Den dvaatřicátý	120
Den třiatřicátý	121
Den čtyřiatřicátý	123
Den pětatřicátý	124
Den šestatřicátý	126
Den sedmatřicátý	127
Den osmatřicátý	129
Den devětatřicátý	132
Den čtyřicátý	133
Den jednačtyřicátý	134
Den dvačtyřicátý	140
Den třiačtyřicátý	141
Den čtyřiačtyřicátý	142
Den pětáčtyřicátý	143
Den šestačtyřicátý	144
Den sedmačtyřicátý	146
Den osmačtyřicátý	147
Den devětačtyřicátý	150
Den padesátý	152
Den jedenapadesátý	153
Den dvaapadesátý	155
Den třiapadesátý	157
Den čtyřiapadesátý	158
Den pětapadesátý	162
Den šestapadesátý	169
Den sedmapadesátý	172
Den osmapadesátý	173
Den devětapadesátý	174
Den šedesátý	178
Den jednašedesátý	180

Den dvašedesátý.....	182
Den třišedesátý	185
Den čtyřiašedesátý.....	187
Den pětšedesátý	188
Den šestašedesátý	192
Den sedmašedesátý.....	194
Den osmašedesátý.....	196
Den devětašedesátý.....	197
Den sedmdesátý	199
Den jedenasedmdesátý	200
Den dvaasedmdesátý	201
Den třiasedmdesátý	204
Den čtyřiasedmdesátý	206
Den pětasedmdesátý	209
Den šestasedmdesátý.....	215
Den sedmasedmdesátý	217
Den osmasedmdesátý.....	222
Den devětasedmdesátý	228
Den osmdesátý	231
Den jedenaosmdesátý.....	232
Den dvaaosmdesátý.....	233
Den třiaosmdesátý	240
Den čtyřiaosmdesátý.....	242
Den pětiosmdesátý	251
Den šestaosmdesátý.....	258
Den sedmaosmdesátý.....	261
Den osmaosmdesátý.....	269
Den devětaosmdesátý.....	273
Den devadesátý	276
Den jedenadevadesátý.....	289
Den dvaadevadesátý	297
Den třiadevadesátý	311
Den čtyřia devadesátý	318

Den pětadevadesátý	325
Den šestadevadesátý	327
Den sedmadevadesátý.....	337
Den osmadevadesátý.....	349
Den devětadevadesátý.....	359
Den stý.....	368
Den poté.....	375
Poslední boj u Milína	383
Japonský epilog	387
Literatura	393

PŘEDCHOZÍ UDÁLOSTI

Dvacátého osmého ledna 1945 byla neděle. Na frontách druhé světové války se toho dne nic mimořádného nestalo. Pouze vojska 1. pobaltského frontu sovětské armády vstoupila do Memelu (dnešní Klajpedy), a dokončila tak osvobození Litvy, která tehdy byla ještě součástí SSSR. Vojska 2. běloruského frontu vyčistila od nepřítele východní břeh Visly jižně od města Grudziądz (německy Graudenz) a osvobodila Chelmno. V prostoru Olštýna (Allensteinu) odrážela urputné nepřátelské útoky. První ukrajinský front osvobodil Siemianowice (Siemianowitz), Mikolow (Nikolai) a ovládl Bytom (Beuthen). Osmnáctá armáda 4. ukrajinského frontu, v jejímž rámci na východoslovenském území postupoval i 1. čs. armádní sbor, osvobodila Kežmarok.

Toho dne se dovršoval 1257. den války v Evropě, která byla nepochybně největším ozbrojeným konfliktem, jaký kdo z lidí do té doby zažil. Začala 1. září 1939 útokem pozemních, leteckých i námořních sil nacistického Německa na Polsko. Vpád zdůvodněný údajným polským přepadením německé vysílačky Gleiwitz v německo-polském pohraničí, zinscenovaný ve skutečnosti nacistickou tajnou službou, byl usnadněn sovětsko-německým paktem o neútočení podepsaným 23. srpna 1939, krátce před německým útokem. Uzavření paktu zahrnovalo i dohodu o spoluúčasti sovětské Rudé armády na likvidaci polského státu, k čemuž došlo útokem dvou skupin armád za podpory tanků a letectva z protilehlého, východního směru. Zásah, maskovaný jako akce na záchranu životů a majetku ukrajinského a běloruského obyvatelstva, byl podniknut neméně zákeřným vpádem 17. září 1939 za úsvitu s cílem obsadit a připojit

k Sovětskému svazu východní oblasti Polska. Porážku Polska oslavily nacistická i Rudá armáda společnými přehlídkami a 28. září uzavřely hitlerovské Německo a Sovětský svaz německo-sovětskou smlouvu o hranicích a přátelství. Mezitím Velká Británie a Francie vstoupily do války proklamativně na pomoc Polsku, avšak vyhýbaly se aktivní bojové činnosti. Dobyté území východního Polska se stalo součástí Ukrajinské a Běloruské sovětské republiky.

Sovětský svaz sice zůstával stranou válečného konfliktu, ale ve snaze zvětšit svou územní rozlohu a počet obyvatel se nejprve snažil získat na území sousedních států vojenské, letecké a námořní základny, rozpoutal válku proti Finsku pod inscenovanou záminkou, že je odpovědí na údajné finské provokativní dělostřelecké ostřelování sovětského území, při němž došlo ke ztrátám na životech v řadách sovětských pohraničních jednotek. (Až dlouho po válce se potvrdí pravdivost finského tvrzení, že šlo o uměle vytvořenou záminku. Vražedná palba do sovětských řad byla vedena na rozkaz člena sovětského vedení Andreje A. Ždanova ze sovětského území speciálním dělostřeleckým oddílem NKVD jako tajná operace pro zdůvodnění útoku na Finsko odmítající sovětské územní požadavky.) Nepodařilo se sice Finsko porazit a okupovat, jak měl Stalin v plánu, ale přinutil je vydat mu část svého území v oblasti Leningradu a na severním pobřeží Baltu. Diplomatickým nátlakem si Stalinův režim zanedlouho poté vynutil zřízení vojenských základen na území baltských republik – Litvy, Estonska a Lotyšska. S pomocí agentury tajné služby NKVD a místních kominternovských organizací komunistické strany vyvolal v každé z nich sociální převrat, který vyvrcholil takzvaně dobrovolným připojením všech tří republik k Sovětskému svazu. Na Rumunsku si Sovětský svaz vynutil vydání Bessarabie (Moldávie) a Bukoviny.

Předchozí události

Hitler využil zatím několikaměsíčního období relativního válečného klidu k přípravě dalších válečných tažení. V dubnu 1940 přepadla jeho vojska Dánsko a Norsko. O měsíc později zaměřila nacistická vojska na západ. Francie a Velká Británie se staly bezprostředním cílem nacistické válečné agrese. Němci zahájili 10. května 1940 rozsáhlou ofenzivu proti Francii, britské armádě na kontinentu, Belgii a Nizozemsku. Leebova skupina armád C držela pohraniční obranné pozice proti Maginotově linii, zatímco Rundstedtova skupina armád A s většinou tankových jednotek vedla hlavní úder přes Ardeny; a Bockova skupina armád B zahájila útočný postup přes území Belgie a Nizozemska, jejichž armády nebyly připraveny ke koordinované obraně v součinnosti se spojeneckými vojsky. Nizozemská armáda, drcená úspěšnými německými pozemními i výsádkovými operacemi, ani s pomocí francouzských a britských vojsk nebyla schopna zadržet německý postup a po masivním bombardovacím náletu na Rotterdam 15. května 1940 kapitulovala. Spojenecká vojska se kvapně stahovala z Nizozemí.

Také v Belgii spojenecká vojska ustoupila pod silným útočným tlakem německých tankových svazků. Dne 17. května vstoupily jednotky generálplukovníka Waltra von Reichenau do Bruselu. Osmadvacátého května belgický král podepsal kapitulaci a emigroval. Belgie se ocitla v německých rukou a jednotky wehrmachtu přes její hranice nezadržitelně pronikaly do nitra Francie. Až k lamanšskému pobřeží. Čtrnáctého června padla Paříž a o dva dny později německá armáda prolomila Maginotovu linii u alsaského Colmaru. Dne 22. června generál Charles Huntzinger v čele francouzské vojenské delegace podepsal v Compiègne kapitulaci podle Hitlerova požadavku, a to v historickém železničním vagonu, v němž byla na

konci první světové války podepsána kapitulace císařského Německa. Téměř celou Francii okupovalo podle uzavřené smlouvy o příměří Německo s výjimkou pobřežní oblasti na jihu s hlavním městem Vichy, kde se stal hlavou proněmeckého vazalského státu maršál Philippe Pétain s vládou premiéra Pierra Laval. Z armády propuštěný generál Charles de Gaulle se v emigraci postavil do čela odbojové organizace Svobodná Francie, která se jako představitelka francouzského národně osvobozenického hnutí zapojila do spojenecké antihitlerovské koalice. Politika usmiřování fašistického agresora, kterou vládnoucí kruhy Francie po dlouhá léta uplatňovaly, vyústila nakonec ve zradu národních a státních zájmů. Skončilo období „podivné války“, vedené západními mocnostmi s nepochopitelnou pasivitou, jakoby bez zájmu zvítězit. Francie, a s ní i Nizozemsko, Belgie a Lucembursko byly poraženy a Velká Británie se ocitla pod hrozbou německé invaze. Německo a Itálie, která 10. června 1940 zahájila válečné operace proti Francii a Velké Británii, ovládly téměř celou kontinentální Evropu.

Před plánovaným útokem proti Sovětskému svazu se Německo pokusilo vyřadit z války Velkou Británii. Hitler jí nejprve nabídl „mírové vyrovnání“, ale nový, Churchillův, kabinet, který vystřídal neschopnou vládu mnichovanského premiéra Nevilla Chamberlaina, nekompromisně hájil zájmy britského impéria i spojenecké koalice, a proto tuto nabídku (jejíž přijetí by se rovnalo porážce) rozhodně odmítl. Wehrmacht tedy zahájil přípravy k invazi. Její predehrou byla letecká bitva o Británii. Göringovo letectvo v ní však neuspělo. Bez letecké převahy, jíž se nacistické luftwaffe nepodařilo dosáhnout, bylo vylodění německých vojsk na britském pobřeží neproveditelné. A tak byl nacistický diktátor nucen odložit invazní operaci Seelöwe na jaro 1941.

Předchozí události

Stalinův Sovětský svaz v té době v intencích svých smluv s Německem pohlížel na probíhající válku ve smyslu Stalinových výroků otištěných 30. listopadu 1940 v listu *Pravda*: „Německo bylo napadeno Anglií a Francií, takže tyto velmoci nesou odpovědnost za nynější válku. (Jakoby nevěděl, že válka začala německým útokem na Polsko, k němuž se nakonec připojil.). Německo po zahájení válečných operací nabídlo Anglii a Francii mír, ale vládnoucí kruhy těchto zemí německé návrhy hrubě odmítly, stejně jako pokusy Sovětského svazu dosáhnout co nejrychleji zakončení války.“

V Hitlerově válečné strategii však začala převažovat utajovaná idea východního tažení. Rozborem situace dospěli totiž nacističtí stratégové k závěru, že Sovětský svaz je vedle Spojených států rozhodující silou, na kterou Velká Británie ve válce s Německem konec konců spoléhá. Proto se jim předběžná porážka SSSR, pokládaného v dané době za „obra na hliněných nohou“, začala jevit jako základní předpoklad definitivního pádu britské říše.

V téže době probíhaly také prudké boje o námořní komunikace, které měly životní důležitost především pro ostrovní britskou metropoli. Rozhořela se bitva o Atlantik. K velkým námořním střetnutím docházelo rovněž ve Středozemním moři.

V druhé polovině roku 1940 přenesla Mussoliniho Itálie válečné operace na africký kontinent. Britům se po velkých ztrátách podařilo italský postup dočasně zastavit. Do jara 1941 britská vojska vyhnala Italy z Britského a Italského Somálska, Keni, britsko-egyptského Súdánu, Etiopie a Eritreje a na důležitém severoafrickém válčišti pronikla hluboko do Libye. V říjnu 1940 dal Mussolini pokyn k útoku proti Řecku. Jeho vojska však utrpěla nečekanou porážku, když je domněle slabá řecká armáda zatlačila

Karel Richter - Posledních sto dnů

hluboko do nitra Albánie. Citelné ztráty utrpělo také italské námořnictvo. „Duce“ byl nucen požádat Hitlera o vojenskou pomoc. Tím prakticky skončila takzvaná italská paralelní válka a země se ocitla plně ve vleku Německa. Do Severní Afriky přibyl německý Afrika-Korps generála Erwina Rommela, který si svými úspěchy na tamějších bojištích vysloužil přezdívku „liška pouště“, a také Řecko se stalo cílem nacistických útočných plánů. Spojená německo-italská vojska přešla na severoafrické frontě koncem března 1941 do útoku a v několika týdnech zahнала Brity zpět k egyptským hranicím.

Od podzimu 1940 rozvíjelo nacistické Německo intenzivní přípravy k přepadení Sovětského svazu. V prosinci schválil Hitler plán „Barbarossa“, který předpokládal bleskovou porážku Rudé armády a likvidaci sovětského státu. Ještě předtím, v září 1940, zpevnili hitlerovci agresivní svazek s Itálií a Japonskem uzavřením Paktu tří mocností, ke kterému se postupně připojila řada satelitních států. Bezprostřední předehrou války proti Sovětskému svazu bylo balkánské tažení. Začalo v dubnu 1941 a skončilo hladkou porážkou Řecka a Jugoslávie. Do konce května ovládli němečtí parašutisté Krétu, důležitou základnu ve Středomoří.

Nepříznivě se pro Brity vyvíjela i situace na Blízkém východě. V Iráku došlo k protibritskému převratu a také vichystická Sýrie se stávala sférou vzrůstajícího německého vlivu. Rozhodný postup britských vojsk a jednotek Svoobodné Francie zmařil Hitlerův plán získat tyto země jako nástupiště k válce proti Sovětskému svazu a k dalším útočným akcím proti Velké Británii.

Na Dálném východě pokračovala japonská vojska v obsazování středních a jižních oblastí Číny. Těžké boje svá-

Předchozí události

děly s okupanty komunistické partyzánské oddíly a čínská Rudá armáda, která byla po uzavření dohody mezi KS Číny a Kuomintangem reorganizována v 8. a novou 4. národně osvobozenou armádu. Po porážkách západoevropských mocností se těžiště válečné strategie militaristického Japonska přesunulo do rozsáhlých oblastí jihovýchodní Asie a Tichomoří, kde se dostávaly do popředí japonsko-americké a japonsko-britské rozpory.

V porobených zemích Evropy a Asie se rozvíjelo protifašistické hnutí odporu. Jeho komunistická složka se orientovala na Sovětský svaz, jehož politickým nástrojem byla Komunistická internacionála (Kominternu). České komunistické hnutí odporu bylo, stejně jako polské, svým kominternovským zahraničním vedením z Moskvy dirigováno k nesmiřitelnému odmítání nekomunistického odboje řízeného exilovou vládou jako „agenturou britského imperialismu“. V roce 1939 jeho člen Václav Kopecký v intencích německo-sovětského Paktu o hranicích a přátelství z 28. září 1939 nabádal z moskevského rozhlasu český národ, aby pochopil, že „... NSDAP je socialistickou stranou svým programem příbuznou tendencím a cílům sovětské komunistické strany“. Doporučoval Čechům „... loajální postoj k nacionálně socialistickému Německu...“ a snažil se dokázat, že „... Hitler nevede imperialistickou válku jako Anglie a Francie, nýbrž spravedlivý boj o rozšíření životního prostoru velkého kulturního národa, aby mu tak zabezpečil nerušený vývoj a důstojné postavení ve světě. Imperialistickou válku proti Němcům naproti tomu vedou západní mocnosti s Anglií v čele, aby na úkor německého národa opanovaly samy světové trhy a odbytiště německého zboží. Po první světové válce se zmocnily německých kolonií a v této válce chtějí německý národ úplně

zničit, vyhladovět...“ Půl roku před německým vpádem se V. Kopecký, agent NKVD, v českém vysílání moskevského rozhlasu chlubil svým spoluautorstvím na zveřejněné rezoluci vedení strany: „Sovětsko-německé přátelské smlouvy představují úhelny kámen mezinárodní situace, o nějž se již roztržily imperialistické a protisovětské plány anglo-francouzského bloku a o nějž se nyní rozbíjejí záměry Spojených států Ameriky. Na podkladě pokračování přátelských vztahů mezi Německem a Sovětským svazem se maří plány Spojených států na rozšíření války na východ. SSSR bude i nadále využívat rozporů mezi imperialisty pro posílení svého vlastního postavení a bude střežit příchod chvíle vhodné pro definitivní rozrazení kapitalistického obklíčení SSSR. Na podkladě své mírové politiky získává stále větší sympatie u všech národů, zejména též u pracujícího lidu velikého národa německého. To vše činí z Beneše a jím vedené emigrace zájmům českého národně osvobozovacího boje svrchovaně nepřátelskou a krajně nebezpečnou agenturu anglo-amerického kapitálu v českých řadách [...] Z této strany stále hrozí českému národu zneužití, jež by český národ zavedlo do tragické srážky s německým revolučním dělnictvem a hlavní naší nadějí a oporou, se socialistickou vlastní všech pracujících, se Sovětským svazem...“ K takovýmto názorovým veletočům nutil stalinský komunismus prostřednictvím řídicího tlaku Kominterny sobě podrobené komunistické strany jednotlivých národů.

Základním mezníkem druhého období války bylo přepadení Sovětského svazu hitlerovským Německem a jeho satelity. Pro sovětskou vládu a velení Rudé armády, jak se dá usuzovat podle nově objevených dokumentů, nebylo tak překvapivé, jak se doposud mělo za to. Bývalý sovětský důstojník zpravodajské služby Vladimir Bogdanovič Rezun, který uprchl na Západ, v knize *Ledoborec*, vydané

pod pseudonymem Suvorov, uvádí, že Hitler svým útokem o čtrnáct dnů předstihl Stalina, chystajícího útok na Německo pod krycím názvem Operace Groza.

Již Hessův přilet do Velké Británie v roce 1941 vyvolal v Kremle znepokojení. Oživil obavy vyslovené již roku 1939 Stalinem, že ozbrojený konflikt s Německem není vyloučen. Z mnoha stran se ozvalo mínění potvrzené i Winstonem Churchillem, že Hess neodletěl do Anglie z popudu Hitlera, ale na základě vlastního rozhodnutí. Nasadil život s úmyslem přičinit se o co nejrychlejší ukončení války na základě míru prospěšného oběma válčícím stranám. Prohlášení TASS nedlouho před vypuknutím války sice popíralo pravdivost zpráv, že Německo se chystá napadnout Sovětský svaz, a naopak zdůrazňovalo vzájemné vztahy přátelství a ekonomické spolupráce, ale nedůvěra a obavy bujely nejenom ve stranických a vládních kruzích, ale i mezi obyvatelstvem. Představa, že by se Hitler navzdory smlouvám se Stalinem přece jenom rozhodl uzavřít mír se západními mocnostmi a společně s nimi napadnout SSSR, podnítila aktivitu v řadách nejvyššího vojenského velení. Lidový komisař obrany maršál Semjon K. Timošenko a náčelník generálního štábu Georgij K. Žukov odevzdali v květnu 1941 Stalinovi v rukopisné verzi operační plán, koncipovaný generálem Alexandrem Vasilevským a jimi schválený. Jeho obsahem byl preventivní útok na Německo. Plán, nalezený teprve po Gorbačevově nástupu do čela KSSS v tajném sejfů maršála Vasilevského, začíná slovy: „Vezme-li se v úvahu, že Německo zmobilizuje své vojsko s vybavenými jednotkami pomocných služeb, pak nás může při nástupu předejít a zasadit nám nečekaný úder. Abychom tomu zabránili a německou armádu zničili, považují za nezbytné nepřenechat německému velení za žádných okolností iniciativu, ale protivníka při nástu-

Karel Richter - Posledních sto dnů

pu předejít a pak zaútočit na německé vojsko, když bude ve stadiu pochodu na hranice a ještě nemůže vybudovat frontu a organizovat boj soustředěných zbraní.“ Prvním strategickým cílem Rudé armády podle daného plánu bylo zničit hlavní síly německého vojska, postupující jižně od Deblinu a k třicátému dni operace dosáhnout všeobecné frontové linie Ostrolenka – řeka Narew – Lodž – Kluczbork (Kreuzburg) – Opole a Olomouc. V plánu se dále uvádělo: „Vycházejíce ze záměru strategického plánu pochodu počítáme s tímto uskupením ozbrojených sil SSSR: Pozemní ozbrojené síly Rudé armády o síle 198 střeleckých divizí, 61 tankových divizí, 31 motorizovaných divizí, 13 jezdeckých divizí a 74 pěších pluků jako záloha vrchního velení.“ Tyto svazky měly být soustředěny do čtyř frontů, Severního, Severozápadního, Západního a Jihozápadního. Navíc se počítalo se 47 pozemními oddíly, 6 námořními oddíly, 11 pluky NKVD. Celkem mělo být nasazeno 2,9 miliónu mužů, více než 1500 letounů nových typů a četné stroje starší konstrukce, 35 000 děl a minometů, 1800 těžkých a středních tanků nejmodernější konstrukce a značný počet lehkých tanků. Soustředování vojsk, zmobilizovaných pod záminkou cvičení, začalo v květnu 1941.

Ráno 22. června 1941 se otevřela nová, sovětsko-německá fronta, která se okamžitě stala těžištěm války v Evropě. Odehrávaly se tu boje a bitvy dosud nevidaných rozměrů. Vtažením Sovětského svazu do války po boku západních spojenců se zásadně změnil poměr sil v neprospěch fašistické koalice.

Japonským útokem na americkou základnu Pearl Harbor v prosinci 1941 se válka rozšířila i do jihovýchodní Asie a Tichomoří. Sovětský svaz, Spojené státy a Velká Británie navázaly spojenecké svazky a na základě Atlantické char-

ty vytvořily jádro mezinárodní antifašistické koalice, kolem něhož se postupně sdružila převážná většina národů a zemí všech kontinentů. Sovětský svaz však i za této mezinárodně politické konstelace nesl takřka celou tíži války proti hitlerovskému Německu, které bylo hlavní údernou silou fašistického bloku. Sovětsko-německá fronta, kde se odehrávaly gigantické bitvy, byla rozhodující frontou druhé světové války v Evropě

Fašistická vojska využila moment překvapení a drtivě počáteční i materiální převahy a pronikla v prvních týdnech a měsících hluboko do sovětského vnitrozemí. V kritických okamžicích se však většina lidu semkla k odhodlané a bezmezně obětavé obraně vlasti, byť za cenu strašlivých ztrát. Fašističtí vetřelci přivyklí snadným vítězstvím narazili na houževnatý odpor sovětských vojáků i partyzánů. Postupovali dopředu jen za cenu obrovských ztrát na lidech i válečném materiálu. Všeobecný útok nakonec uvázl před Leningradem, Moskvou, Voroněží a Rostovem na Donu. Plán „Barbarossa“, který předpokládal, že do počátku zimy 1941 německá vojska vítězně ukončí východní tažení na linii Archangelsk – Astrachaň, se začal hroutit.

Na přelomu roku 1941 a 1942 dobyla sovětská armáda prvního velkého vítězství v bitvě u Moskvy. Nacistická vojska v ní byla poražena a zatlačena stovky kilometrů na západ. Skončil německý „blitzkrieg“ a nastal počátek zásadního obratu v průběhu Velké vlastenecké války. Na jaře 1942 se Hitler znovu pokusil o rozhodující úder. Soustředil jádro svých sil na jižním úseku fronty a vyslal je k Volze a k naftovým pramenům Zakavkazska. Cílem široce založeného útoku bylo odříznout Moskvu od důležitých průmyslových, zemědělských a naftových oblastí na jihu země, poté ji obchvátit, dobýt, a tím zlomit odpor celého Sovětského svazu. V červnu 1942 se mezi Donem a Volhou rozhoře-

la největší bitva v dějinách – bitva u Stalingradu. Hrdinný boj sovětských vojáků v ulicích města sledoval s napětím a obavami celý demokratický svět. SSSR prožíval nejtěžší období své Velké vlastenecké války.

Západní mocnosti odpoutaly část německých sil vyložením v Severní Africe. Zároveň poskytovaly Sovětskému svazu rozsáhlou materiální pomoc dodávkami zbraní, techniky i potravin.

Britové, posílení svazky amerického letectva, podnikali zatím jen sporadické nálety na Německo a vojenské cíle na atlantickém pobřeží. S velkou intenzitou pokračovala námořní bitva o Atlantik a k velkým střetnutím docházelo i ve Středozemním moři. Nacistické ponorky a letectvo zasazovaly citelné údery britskému i americkému loďstvu. Četné konvoje směřující k břehům Anglie, Egypta a Sovětského svazu utrpěly těžké ztráty.

V listopadu 1941 přešli Britové do protiútoků v Severní Africe. Využili těžkostí německo-italských vojsk, která nedostala vzhledem k vážné situaci na sovětsko-německé frontě očekávané posily, a zmocnili se Kyrenaiky, přičemž likvidovali i blokádu Tobruku, jehož obrany se účastnil 11. východní československý prapor pod velením plk. Karla Klapálka. Ani tentokrát se situace na severoafrickém válčišti nadlouho nestabilizovala. Již v lednu 1942 zahájil Rommelův sbor nový útok. Jeho vojska zdolala během několika týdnů vzdálenost 1200 kilometrů, ovládla Tobruk a pronikla hluboko na egyptské území až k El Alameinu. Bezprostředně byla ohrožena Alexandrie. Káhira a strategicky důležitý Suez se ocitly v dosahu německých a italských tanků a letadel. Rommel však nemohl využít tohoto pronikavého úspěchu. Hitler znovu odmítl doplnit a posílit Afrikakorps, neboť všechny bojeschopné divize a válečný materiál nutně potřeboval na sovětsko-německé frontě.